

Hortenzia Papadat-Bengescu

Generalități și despre “Concert din muzică de Bach”

Alături de Camil Petrescu, Hortenzia Papadat-Bengescu a contribuit la modernizarea prozei românești. Prozatoarea s-a format în atmosfera cenaclului literar *Sburătorul*, al cărui mentor spiritual a fost Eugen Lovinescu.

Prin creația sa, Hortenzia Papadat-Bengescu se plasează la confluența tradiției cu inovația. Astfel în proza Hortenziei Papadat-Bengescu se pot identifica o sumă întreagă de procedee de o surprinzătoare noutate: interiorizarea lumii într-o conștiință; exteriorizarea sufletului; autoanaliza (pers. I); personajul reflector; multiplicarea vocilor subiective.

Alături de aceste modalități moderne, întâlnim elemente specifice romanului tradițional: analiza psihologică a celor mai fine mutații sufletești (pers. a III-a); interesul pentru social, pentru descrierea mediului, a societății; interesul pentru construcția de personaje, personaje caracter: parvenitul, snobul, ipocritul, amanta, etc.

Opera:

Nuvele și schițe: *Ape adânci* (1919), *Sfinxul* (1920), *Femeia în fața oglinzii* (1924)

Mici romane: *Balaurul* (1923), *Romanța provincială* (1925)

Contribuția cea mai valoroasă: *Ciclul Hallipa- Fecioarele despletite* (1926), *Concert din muzică de Bach* (1927), *Drumul ascuns* (1933), *Rădăcini* (1938)

Piese de teatru: *Bătrânul*

Cea mai importantă contribuție este proza de faptură psihologică, prin care se dovedește un analist subtil al sufletului feminin.

Ciclul Hallipa

Ciclul Hallipa este al doilea roman ciclic din literatura română, după ciclul Comăneștilor a lui Duiliu Zamfirescu. Este vorba despre un roman-cronică de familie, care urmărește existența unor familii pe mai multe generații.

a). *Preistoria familiei...*

...Hallipa și a familiei Drăgănescu nu este prezentată în roman, decât sugerată. În fiecare familie însă există un bătrân sau o bătrână, un înaintaș a cărui existență trebuie ascunsă cu grijă. Astfel una din preocupările noilor îmbogățiți este de a ascunde originea joasă, descendența obscură. Astfel, indirect aflăm informații despre tatăl Leonorei, care a fost perceptor la Mizil; tatăl lui Drăgănescu a fost cârciumar; bătrâna Gramatula s-a îmbogățit fabricând alcool din cereale; baba Smoala, prin numele ei, indică sursa îmbogățirii.

b). *Generația următoare...*

...reprezentată de Drăgănescu și Doru Hallipa muncește încă pentru a menține și pentru a spori averea acumulată de înaintași. Pe măsura îmbogățirii cresc și pretențiile și paralel dorința de a ascunde un trecut compromițător. Alături de parvenitismul primei generații, se conturează o nouă trăsătură: snobismul. Urmașii primei generații se preocupă de salvarea aparențelor, de însușirea unui mod de viață monden. Bătrânii, bolnavii, bastarzii sunt marginalizați și ascunși cu grijă. Modelul lumii mondene este Elena Drăgănescu. Astfel ea își face un adevărat program de îndatoriri mondene: își fixează o zi și o oră de primire; copilul este crescut de o guvernantă londoneză; organizează reuniuni mondene, concerte, la care participă lumea bună. Toată existența ei se desfășoară conform etichetei, codului monden.

c). *A treia generație...*

...cuprinde exemplare devitalizate. Reprezentanții acestei generații nu mai trebuie să muncească pentru averea moștenită, le permite o existență de lux și plăceri. Pe plan sufletesc aceste personaje se caracterizează prin sterilitate, prin imposibilitatea de a trăi sentimente autentice, profunde. Se pare că aceste personaje, care nu mai găsesc un sens viabil existenței lor. Până și iubirea se reduce la satisfacerea unor instincte primare. Stăpânite de plictiseală, aceste personaje nu mai știu cum să-și omoare timpul.

d). *In ultimul roman...*

...al ciclului Hortenzia Papadat-Bengescu încearcă să găsească o soluție de salvare prin revenirea la rădăcini, respectiv prin reântoarcerea Elenei Drăgănescu la țară pe moșia familiei. Revenirea este însă tardivă și imposibilă.

Cel mai reușit roman al ciclului este:

Concert din muzică de Bach

În acest roman interesul prozatoarei se concentrează asupra cuplurilor: Elena-Drăgănescu, Lina-Rim, Ada Razu-Maxențiu. Nici unul din aceste cupluri nu se bazează pe iubire, ci exclusiv pe interes. Astfel Elena s-a căsătorit cu Drăgănescu, pentru a ascunde o dezamăgire sentimentală, și pentru a face o partidă bună; Lina se căsătorește cu dr. Rim pentru a ascunde existența unui copil nelegitim, Sia, făcut cu Lică Trubadurul. Ada Razu se căsătorește cu prințul Maxențiu pentru a dobândi un titlu nobiliar unei averi câștigate prin mijloace dubioase de tatăl ei.

După cum sugerează și titlul, este vorba despre organizarea unui concert de către Elena Drăgănescu, la care să ia parte familia și lumea bună.

Romanul nu are acțiune propriu-zisă pentru că romanciera cultivă a proză de observație psihologică.

Lumea prezentată de Hortenzia Papadat-Bengescu se definește prin câteva trăsături specifice: parvenitismul, reprezentat prin Lică Trubadurul, snobismul - Elena Drăgănescu, Nory, Mini, Coca-Aimeé, boala - Maxențiu, gemenii Hallipa, Sia.

Hortenzia Papadat-Bengescu este prima romancieră, care acordă o atenție deosebită bolii. Ea nu este interesată de aspectul clinic al bolii, de echilibrul fragil dintre viață și moarte, ci este preocupată de echilibrul dintre fizic și psihic, dintre exterior și interior. Alături de cazuri de degenerați, ca Sia, gemenii Hallipa, romanciera urmărește cazul lui Maxențiu, decimat de TBC. Pentru bolnavii din clinica doctorului Walter, boala devine un mod de existență.

Cu totul particulară este situația lui Maxențiu. Din momentul descoperirii bolii, personajul renunță la orice altă preocupare pentru a urmări toate manifestările bolii sale. Întreaga sa atenție se concentrează exclusiv asupra propriei persoane, asupra interiorului sau: *Pentru el interiorul era accesibil. Nu-l vedea așa, cum vede chirurgul un trup deschis, îl vedea cu un fel de apuitate tactilă ca și cum, pe fiecare parte a trupului, sensibilitatea îi dezvoltă mii de ochi, întorși înăuntru. Erau în adevăr acolo, caverne și gropi, precipitări de ape roșii, vaduri pe care Maxențiu, ca un turist tragic, le vizita amănunțit în fiecare zi...*

O altă trăsătură a acestei lumi este erotismul. Sunt prezentate diferite cazuri de la iubirea senzuală la decepția sentimentală, de la deplina comuniune spirituală la gheața instinctuală.

Elena Drăgănescu

Este personajul, care deține atenția romancierei, fiind prototipul lumii mondene. După a decepție sentimentală (ruperea logodnei cu Maxențiu), și

din motive materiale, se căsătorește cu Drăgănescu. Ființă rece, care se stăpânește perfect, judecând lucid pe cei din jurul său, Elena-și construiește o existență mondenă, refugiu dintr-o căsătorie lipsită de iubire. Existența zilnică se desfășoară după un adevărat cod de obligații mondene: își fixează o zi și o oră de primire, copilul este crescut de o guvernantă londoneză, organizează reuniuni mondene, la care participă lumea bună.

O altă modalitate de a evada din căsnicia cu Drăgănescu este muzica. Pasiunea pentru muzică are însă și un aspect particular de diferențiere față de ceilalți. Întestabil, că Elena trăiește cu pasiune muzica, dar reuniunile mondene îi dau un aer de snobism.

Existența ordonată în atâtea constrângeri mondene, atitudinea distantă față de ceilalți, pasiunea pentru muzică, de care face prea mult caz, o fac pe Elena reprezentanta snobismului acestei lumi. Cu toate acestea, prin cultură, sensibilitate, maniere, ea este superioară celor din jurul său. Pasiunea pentru muzică o apropie de Marcian, în care se pare că descoperă sensibilitatea, tandrețea, rafinamentul, care-i lipseau lui Drăgănescu. În această ființă rece, care își stăpânește perfect reacțiile sufletești, iubirea față de Marcian va provoca o tulburare și o schimbare profundă.

Elenei i se pare că descoperă o deplină comuniune spirituală cu muzicianul Marcian. Luciditatea, stăpânirea de sine se opun la început invaziei iraționalului, dar treptat, Elena nu mai poate stăpâni anarhia sentimentelor. Evadarea în lumea muzicii și iubirea pentru Marcian se dovedesc a fi iluzorii, nereușind să o salveze dintr-o existență lipsită de căldura sentimentului.

După această experiență intimă, Elena revine la aceeași calm netulburat, la aceeași stăpânire de sine de la început: *din adâncul ei voința urca fermă, sigură de ea însăși.*

Organizarea concertului trebuia să reprezinte inițial doar un eveniment monden și o modalitate de a introduce pe Marcian în lumea bună. Ulterior, el devine o modalitate de a demonstra forța și coeziunea familiei, de a masca moartea rușinoasă a Siei.

Lică Trubadurul

Este reprezentantul tipic al parvenitismului; vărul doctoriței Lina Rim, tatăl Siei și mai târziu amantul Adei Razu. În roman asistăm la o transformare spectaculoasă a lui Lică Trubadurul dintr-un tânăr impertinent *vagabond inofensiv*, adept al amorului liber, lipsit de principii morale, într-un domn bine, viitor candidat al partidului conservator. Lică Trubadurul este un parvenit, un *haiduc modern a cărui pădure e orașul*. Trecerea dintr-o

categorie într-alta nu se face ușor; viclean, Lică Trubadurul își vinde scump pielea. El rezistă încercărilor Adei Razu de a-l introduce în lumea bună și în familie; el acceptă acest lucru doar când obține un profit maxim.

Ajuns șambelanul hergheliei princiare, Lică Trubadurul prinde gustul luxului și al banilor. Amantul oficial al Adei Razu se transformă total: vestimentar, psihologic și comportamental: *trecuse pragul despărțitor al celor două medii sociale și prinsese gust să rămâne dincoace, unde-l condusesse destinul său de parvenit de care destin începea să aibă conștiință.*

Paralel cu averea, cu bunăstarea, personajul dobândește și conștiința noii sale condiții sociale. El pândește moartea prințului Maxențiu pentru a-i lua locul. Probabil că va realiza visul amantei sale: *ar putea ajunge ministru.*

Tehnica

O scenă semnificativă pentru îmbinarea procedeelelor vechi cu cele moderne este întâlnirea dintre Maxențiu și Ada Razu și Lică Trubadurul. În scena respectivă există un strat exterior al discuțiilor și un strat interior al adevăratelor intenții. Fiecare personaj disimulează - spune una și gândește altceva.

Alături de împletirea vocilor subiective, autoarea intervine cu apreciere: *căci făinăreasa era cam avară....*

Lumea romanului stă sub semnul salvării aparențelor. Fiecare vrea să pară altceva, decât este în realitate. Până și concertul devine o modalitate de a demonstra forța și coeziunea familiei, a clanului. Departe de a fi o reuniune a melomanilor, concertul maschează interese personale.

Cele mai rezistente pagini ai romanului se remarcă prin analiza subtilă a sensibilității feminine.